

Acs József szövegrajza

Leszámolás

Herceg János

Mikor már elfűjték a lámpát a Fejbeveri csárdában s a cimbalmos, cilinderét búsan a feje alá téve, elszunyókált a kecskelábú lócán, akkor jött fel a nap piros derengéssel Matuska nadrágszabó elméje peremén, mint amikor egyetlen füttyszóra meghasad a titok és kibuggyan belőle az élet.

Azt mondta neki egy mély női hang:

— Menjen már a frászba, magáért nem rontom a szemem evvel a rossz világitással. Ott van a Rapos Jula a faluszélen, meséljen annak.

És kilökték az éjszakába. A csárdásné két meztelen karja kinyílt mint a kardos angyalé, és egyetlen mozdulattal behúzta a kétszárnyas ajtót. És Kukucs cigány még kornyikált egy darabig, hogy ez csak hallgatná hajnalig a nótát, de egy bűdös vasat nem tud előcsalni az ember a zsebéből. Hanem ezt Matuska már nem hallotta. Az ő füle különben se figyelt most a szemrehányó szóra.

— Én még a Kárász nagyságos úrnak muzsikáltam — gajdolta saját magának az altatódalt a cigány —, ott kellett fölállítani a cimbalmot a filagóriában és amíg a nagyságos úr a zsalugáteres szobában aludt, én folytonosan játszottam neki: Csendesen, csak csendesen... Rosseb egye le a haja csimbókját ennek a tetves szabónak, hogy ez itt hegyezi potyára a fülit, amíg én muzsikálok. Jájjáj, micsoda egy világ! Énnekem lagos cipőm volt és pepita nadrágom, tudja mindenki eztet...

— Hallottam ezerszer — mondta a szép csárdásné és összefonta két erős, meztelen karját a mellén és eleresztett egy ábrándos sóhajt ama távoli filagória felé, s utána kicsit megborzongott a kísértő messzeségtől, arca haragosra vált és egyszerre méla undorral fejezte be szavait: — Fogd be már a pofád!

Kukucs mintha csak erre a jótékony kinyilatkoztatásra várt volna, még nyújtózott egyet és ásitott hozzá nagyot, aztán csendesen elhelyezte a cilindert, maga alá húzta lábait a padon, kicsit szűkölt, mint a kutya a téli éjszaka küszöbén, s mikor a csárdásné eloltotta a lámpát, már hortyogott.

Ki látta volna Matuskát a holdsütésben, az eperfák lombjai alatt? Ki ment volna utána a csellengő árnyak közé?

A plébánus úr hátul volt a szakácsnénál, senki se várhatta tőle, hogy isten nevében még éjnek idején is nyájával s az elbitangolt báránnyal törődjön. A hivatalos emberek selyempaplanok alatt álmodtak maguknak virágos reményeket és hosszú hatalmat, az éjjeli őr kántáló kiáltásával és lándzsás botjával még a múlt században észrevétlenül kiment a divatból, mint a krinolin, csak három pufók rendőr huszonegyezett fáradhatatlanul egy subaszagú szoba síkált asztalán.

Matuska oly magányosan állt az éjszakában, mint a lelkiismeret.

Jelenése még nem kezdődött meg. Egyelőre egészen hülyén viselkedett, átölelt egy lámpaoszlopot, s miután kicsit tántorogva elvégezte a részegek szokásos kocsmaelőtti, csobogó szertartását, rózsás kedvében dalolni kezdett: Horthy Miklós katonája vagyok... Aztán elengedte az oszlopot, s mivel már derengeni kezdett fejében az értelem, s tudatára ébredt a ténynek, hogy hol él, legényesen elkurjantotta magát: — Nem félek az oznától!

Persze, félt még egy kicsit. Pedig a kutyák sem ugatták meg a puszta kiáltott szavakat, méla pofájukat a hasuk alá dugva ugyancsak aludtak, s a rendőrök éppen akkor gusztálták a frissen osztott lapot.

De akkor halkán már mögéje állt a kardos angyal, miután a szép csárdásnének reggelig nem volt szüksége rá, s ettől a nadrágszabó gerince kiegvesenedett, mámore eloszlott, mint a füst, s tisztán látta a tornyot megadással gubbasztani a kastély fölött és tisztán hallotta a fiastyúk kotkodácsolását az égen. Hanem a kastélyig elmenni nem volt kedve, s az ég még messzebb volt.

Ellenben itt állt erkélyesen, csipkés függönyökkel és halványsárga holdsugarral körülfolyva a dolyfös Nyeregffy emeletes háza, akinek ötven láncc földie volt egykoron, s hozzá egy malom és egy gvárnak nevezett szikvíztöltő-gép, s az egészből most nem maradt más, mint egy takaros tanya a falu alatt, egy pálinkafőző kazán, az említett szódagyár és hamu alatt izzó gyűlölet a suttogóra fogott baráti beszélgetésekben.

— Ismerlek, szép maszk — mondta fölényesen mosolyogva Matuska —, emlékszem, hogy kiálltlál a ház elé pipázni, amíg az alispán úr a feleségedet ölelgette, s kocsisnak nevelted a fiadat, mert egy sommlány szülte törvényen kívül a pajta mélyén és sírva tűnt el szégyenével a szemed elől...

Erre nesztelenül kinyílt az erkély ajtaja — legalább Matuska így látta —, és megjelent a lombok alatt lengemagyarban Nyeregffy úr, s a nadrágszabó még hetyke hangját is hallani vélte, amint így szólt:

— Mit akar, maga kolduskirály? Ment volna el maga is inkább biatorbágyi rémnek, hátrált egy lépést az erkélyen, aztán megint előbbre hajolt és sírósra fogta egyszerre a hangját!

— Csönd legyen — szólt rá a nadrágszabó, mert ez még az ő órája volt —, nincs énnekem semmi közöm a vonatrobantóhoz, érte? Engem Jovics Nebojsza keresztelt, a topolyai szolgabíró, amíg maga a holdakat vásárolta és fújta a trombitát ennek az úrnak.

A csillagok elsápadtak szégyenükben és egy felhő mögé bújtak és Nyeregffy úr hátrált egy lépést az erkélyen, aztán megint előbbre hajolt és sírósra fogta egyszerre a hangját:

— Testvér, mért bántsuk egymást? Ahelyett, hogy összefognánk, begázolunk egymás becsületébe. És széthullunk közben, mint az oldott kéve...

A nadrágszabó mosolygott, bajszát egy lehajló szederlevél cirógatta, s ott állt mögötte a kardos angyal, nyugodtan kivárhatta a fejleményeket.

És csakugyan: Nyeregffy úr kezében egy fényeshasú üvegen csillant meg a holdfény, s erre a nadrágszabó gégeje megmozdult egy kicsit, de csakhamar legyőzte szomjúságát, hiszen volt benne éppen elég szesz még. S mikor a felriasztott szikvízgyáros már kétszer ivott az ő egészségére és a testvériségre, amit állítólag oly nagyra becsült, ő csendes megvetéssel köpött ki az út porába.

— Három a magyar! — mondta Nyeregffy úr és újból tölteni készült.

— Micsoda?! — horkant fel Matuska. — Hát hol volt maga, amikor a huszonötöket osztogatták? Hűsölt az árnyékban, bűdös csirkefogó! És utána mindiárt féltéglával verte a mellét, hogy micsoda hős volt és megnyit szenvedett. Ezt nem is bánám, elmúlt, fátyolt a múltra! De hogy most is dörgölődzik és közben leszedi a tejfölt, azt már igazán sokallom. Idehallgasson, köpenvegforgató vén bitang: én most kegyesen megajándékozom magát a bűnbánattal. Menjen ki a határba, bújjon be egy csőszházba, egyen hetenként háromszor száraz kenyeret, ha van, hajtsa el a seregélyeket mások szőlőjéről és így éljen szegényen, amíg az isten megengedi. Különben baj lesz, fölváltva jön el magáért a guta meg a rák, s akkor hiába könyörög, nem eresztik el egyhamar erről a világról.

A szikvízgyáros összecsuklott, mint a csantavéri kisbicska használat után, de Matuska ügyet se vetett rá, tovább ballagott az éjszakában, mert sok dolga volt még.

Megállt a paplak kerítése mellett és a kihajló dáliák és floxok között kiáltott be a plébános udvarára olyan szemérmetlenül, mint amikor a vodár kéri a kannákat fényes délben.

— Jól van na, jövök már! — felelte vissza az atya és ő is hálóingben volt, amin nem szabad csodálkozni, hiszen az ágyból ugrasztotta ki a nadrágszabó, miközben hangosan röhögött, hogy ezek most mind hiányos öltözékben kénytelenek megjelenni a színe előtt. — Mit akarsz velem? Jól van, vétkeztem, de az Úr kegyelme végtelen, majd csak megbocsátja bűneimet.

— Az nekem nem elég, főtisztelendő uram. Legyen szíves magára vállalni egy kis földi szenvedést, akkor majd megint kalapot emelnek a hívők az utcán, ha látják.

— És mi legyen az? — kérdezte a szent ember nyugalmat tettetve, de bikahangja kicsit már reszketett.

— Menjen a fürdőző hölgyek közé vasárnap délután, vegye szemügyre a nevető lányokat, amint a homokban labdáznak, aztán kocogjon szépen haza és úgy fogja érezni magát, mint a társtalan kutya.

— Irgalom, jóember! — könyörgött a tisztelendő atya. — Hiszen éppen emiatt szenvedtem amúgy is egész életemben, s csak a szakácsné vígasztalt meg esténként egy kicsit.

Ujjait egymásba kulcsolta, mintha imádkoznék, de a virágok összecusokdtak előtte, mint egy hűvös fal, s a nadrágszabó rá se hederített. Tovább kellett mennie, nem ért rá alkudozni.

A nagyfőnök lakása elé ért, amely ugyancsak erkélyes volt és csipkés firhangok lógtak az ablakain, de az udvar végéből nem virágillat szállt a szigorú nadrágszabó felé, hanem az újonnan épült garázsból lehelte magából a benzinbűzt az alvó gépkocsi. És csodák csodája, a nagyfőnök engedékenyebb volt, mint a plébános és a kétszínű Nyeregffy úr. Az első dorgáló szóra így felelt:

— Én bármikor készen állok az egészséges önkritikára. Rendben van, majd ezentúl gyalog járok, hajtsák csak a doktorok és a szegény kisiparosok a kocsikat. E forradalmi lemondásomat már többször ünnepélyesen megismételtem.

Az igazságosztó nadrágszabó ezúttal eltekintett a büntetéstől. Nemcsak azért, mert ő is óvatos duhaj volt s nem akart feleslegesen ujjat húzni a nagyfőnökkel, de kénytelen volt belátni, hogy e derék emberek élete amúgy is csupa megpróbáltatás. Eljárásához a kardos angyal is szótlanul hozzájárult és a nyájas olvasó is bizonyára megértéssel veszi tudomásul, hogy Matuska elégedetten távozott az árnyas fák alatt.

És sietnie kellett, hogy elvégezze mindennapi feladatát, mielőtt a kanász harsány kürtszóval köszöntené a reggelt a falu főterén. Sok volt még a leszámolnivalója, sok büntetést kellett még kiszabnia a parasztokra, akik nem győztek siránkozni, hogy nagy az adó, s közben megpenészedtek szalmazsákjukban az ezresek; a suszterekre, akik vesevelőt reggeliztek, vörösbort ittak hozzá a csecses korszából és finom szattyánnak hazudták az olcsó disznóbort; a mészárosokra, akik több csontot mértek, mint húst és ájtatos képpel álltak a levágott bárányok között; a számító özvegyekre, akikkel végigjátszhatták a szerelemre szomjas férfiak az előjáték minden figuráját, de akik az utolsó pillanatban becsületükre hivatkozva megmakacsolták magukat és szívtelenül hagyták elmenni a felajzott gavallért; a bélyegnyaló hivatalnokokra, akik kályhacsőnadrágban jártak, de titokban földet vettek a másik járásban és ezt nem tudta meg soha senki sem.

A cimbalmos cigány másodszer igazította meg feje alatt a cilindert, a szép csárdásné kigombolt hálóréklíjén sóvár pofával legeltette szemét a beömlő holdsugár, s akkor valaki csendesesen utána szólt a nadrágszabónak:

— Mester úr, nálam meg sem áll?

Egy hőtszegény ember volt, se lova, se tehene, se háza, se mezeje nem volt, csak a bajusz volt az övé az orra alatt meg a hat gyerek egymásba bujva a kemence mögött. Olyan szegény volt ez az ember, hogy még az eperfa lombja is gögösen elfordult tőle és inkább az utcára legyezgette a szellőt a füledt melegben, s a szegénységtől még a felesége se szerethette önfeledten és igazán.

Ács
József
szövegrajza

A nadrágszabó átnyúlt az alacsony kerítésen, leparolázott szépen az emberrel, isten-isten, s közben elszorult a szíve a fájdalomtól, — ó, milyen nehéz igazságot osztani ezen a világon! — és sírva fakadt, mint a taknyos gyerek. Az angyalnak kellett felemelnie bokáig érő inge szegélyét és letörölni szeméről a könnyeket.

— Magának, persze, jutalom járna, de erre énnekem nincs meghatalmazásom. Büntetni könnyebb, mint jutalmazni és én most nem is tudom, hogy szabad-e büntetni, ha jutalmazni nem lehet.

És törte a fejét, mit is adhatna ennek a javíthatatlan szegényembernek mégis, amit odatehetne a hat gyerek elé, hogy megenyhüljön egy kicsit a szikkadt asszony s ne legyen már olyan szívszorítóan szomorú az élet körülöttük... Odafordult volna az angyalhoz, hogy súgjon néki valamit, de az szégyenlősen lehajtott a fejét, visszasietett volna a nagyfőnökhöz, hogy szót emeljen a szegényember érdekében, fölkelte volna akár a cigányt is a kecskelábú lócán, hogy adna tanácsot néki a srófos eszével, mitévő legyen... De egyszerre oly reménytelennek tűnt minden előtte, az éjszakai ég is felszakadozott már, mint a titok és kibugyant belőle a hajnal tejfehér világossága.

-- Nézze — mondta néki végül bánatosan —, én is szegény vagyok s tele van a házam gyerekekkel, sőt már unokákkal is, a varrnivaló meg kevés, mert a mai világban már a nadrág se kopik úgy, mint régen. De mikor már úgy érzem, nem bírom tovább, akkor elmegyek világgá. Nem nagyon messzire, csak ameddig a rossz lábam elvisz engem. És közben megállok Szerbobránánál, ott, ahol a Kisviz hatalmas öblöt mosott magának, hogy egészen elvész benne a ladikos ember, és elnézem a napot, hogyan bukik le pirosan a nádasok mögött, míg a halászok felakasztják a kondért a vacsorával. És megállok kicsit Morovicán és ott a dombhajlatokba bújt szőlők között hallgatom, milyen szépen ciripel a tücsök, mintha még most is Angyal Bandi járna a perzekútorok előtt s így kellene figyelmeztetni a veszélyekre... És úgy érzem, akkor, hogy az enyém ez az egész szép világ... Hát lássa, ennek a felét odaadom magának.

— Köszönöm alássan — mondta a szegényember —, de eztet én már birtokba vettem régen. Mikor elmentem azelőtt a Makmerokhoz, a Fern-

bakokhoz, a Szemzőkhöz napszámba, alig volt más az én lapos tarisznyámban, csak amit a két szememmel föl tudtam fogni. Hanem egy nadrág köllene inkább, ha lehet, mert már legény lett a legnagyobb fiam, aztán vasárnap este elmenne ő is a kocsmába a többivel.

— Nadrág — mosolygott csüggedten Matuska, hogy ilyen kevés kell a szegénynek —, jól van, hozza el, majd megvarrom.

Még hallotta a szegényember hálálkodását, még intett a tekintetével Rapos Julának, aki ott könyökölt az ablakban kivágott ingben és mögötte égett a lámpa, piros fénye hosszú pásztákban nyújtózott ki a fák alá. — Majd hozzád is eljövök egyszer, Jula — mondta magában megenyhülve —, nem felejttem én el a te jó szívedet, hogy jöttment vándorlegénynek, tapasztalatlan gyerkőcnek és megfáradt öregembernek egyként kijár nálad a simogatásból, ha van egy rongyos bankója az illetőnek, amit bedughatsz tőle a harisnyádba. Megszólnak, leköpnék, az asszonyok villámló tekintettel kerülnek el a házadat, szóval raitad van a bélyeg, mint minden szegényen én én ezért szeretlek téged. Majd eljövök egyszer, amíg fog rajtam a simogatás, amíg vissza tudlak ölelni tisztességesen, de mostan sietnem kell.

És csakugyan iparkodnia kellett, mert világos volt már és felharsant a kanász kürtje a faluháza előtt. A tehenek már gyülekeztek a legelőre, a piros templomtoronyban megszólalt a harang és a Fejbeveri csárdának nyitott ablakán kihallatszott a cigány cimbalmozása. Egy új nótát gyakorolt magának, mert nem akart elmaradni ő se a száguldó idő mellett:

A horgosi határba

Béres ült a batárba, kisangyalom.

— Jáí, a devla essen beléd! — kapta fel a fejét Kukucs a reszkető húrok fölött, még a cilindere is ijedten billegett, úgy fel volt háborodva. — Hát már megint itt vagy? Pusztulj a szemem elől!

A nadrágszabó tehetetlenül és lesújtva állt, mint a megvert állat.

A kardos angyal besietett a szép csárdásné szobájába, hogy kéznél legyen, ha kell, s idejében érkezett, akkor ébredt a menyecske és erős kariját a mellére szorította szokása szerint, úgy fordult ásitozva a narfényes ablak felé s oly szép volt, mint egy frissen sült piros fonottkalács.

De Matuska ebből semmit se látott. Csak egy kis kupica pálinkára vágyott rettenetesen. Éppen alkudozni készült Kukuccsal, hogy majd varr neki egy szép pevita nadrágot, de most az egyszer szánja meg és csenjen el egy korty italt a söntésből. Hanem akkor egy kellemetlen, érdes hang szólalt meg a háta mögött:

— Itt vagy, vén korhely, na most majd számolunk!

Háttra se fordulhatott szegény a felesége hangjára, máris ott kopogott árva fején a seprőnyél és zúdult rá kénköves átokként minden harag, ami ilyenkor összegyűlhet egy asszonyban.

— Egész éjjel bitangolni, gazember? Majd adok én neked! Nincs egy szem zsírom odahaza, üres a ház és te cigányokkal húzatod magadnak a nótát reggelig? Nesze, nesze! — S ütötte, verte, ahol érte.

S felugrott a cimbalom mellől és kiszaladt az utcára Kukucs is, hogy szidja és gvalázza és hegyes cipőjével, amit még talán Kárász nagyságosúrtól örökölt, fenéken billentse a nadrágszabót, szegényt.

— Jáí, na meg rízetne ez az utolsó — ágált dühösen a cimbalmos —, de nem ad az egy lukas grandot se. Mindent leerészt a torkán. Pedig én Abbáziában muzsikáltam, énvelem egyszer a gróf Festetich Tasziló pertut ivott és meg kellett csókolni a pofáját, tudja mindenki eztet...

A nadrágszabó már az út porában térdelt és úgy esedezett irgalomért, de csak záporoztak testén és fején egyre az ütlegek. Akkor jelent meg a

nagy leszámolásnál az ablakban a szép csárdásné, s miközben erős karjait átfonta telt keblén, szigoruan szólt rá a nadrágszabó feleségére:

— Vigye haza az urát, ha éppen verni akarja, de ne csináljon circuszt a házam előtt.

És amíg ezt mondta, kinyújtotta karját, s ott állt mögötte a kardos angyal — és a falu felé mutatott, ahol a kastély állt horpadt tornyával négy jegenye között és csipkés függönyeivel Nyeregffy háza.

Az asszony letette lába mellé a seprőt, a nadrágszabó lecsapkodta magáról a port és megindult csendesen hazafelé.

Kukucs gyorsan visszaült a cimbalomhoz, megigazította fején a cilindert és máris incselkedve csilingeltek a hangok a keze alatt: A horgosi határban, sejhaj...

Mert magasan állt a nap az égen, a faluban elkezdődött az élet és semmi köze se volt az éjszakához.

